

Mèxic (5)

written by Josep M. Boixareu Vilaplana | 10 de març de 2026

L'any 1984, després del Congrés Internacional d'Editors celebrat a la Ciutat de Mèxic, amb la meva esposa Montse vam fer una escapada cap al sud fent la primera parada a Puebla i els voltants que narraré en la pròxima i última carta sobre Mèxic. Pel que fa a la capital, Puebla, em limitaré al record del dinar als porxos de la plaça central on vaig voler provar el seu plat més típic, el *pollo al mole poblano*. El gruix era el pollastre però el que li donava el «toc» era el *mole*, una salsa de xocolata *enchilada*, o sigui picant com un dimoni. A mi, però, em va entusiasmar no sense que la llengua i tota la boca em cremés de valent; on vagis fes el que vegis... La ciutat és molt bonica i en destacaria la quantitat de ceràmica a l'estil de Talavera de la Reina. Moltes botigues en venien amb formes i representacions variadíssimes. Vam seguir camí cap a Oaxaca.

De vegades el camí és el millor, paisatges, pobles, la gent! Estic parlant del 1984 i els camins eren carreteres intricades, tanmateix, eres més a prop del territori però amb moltes hores de ruta. A Oaxaca ens vam instal·lar en un hotel situat als afores de la ciutat on des de la piscina on preíem un refresc vam veure un veí de Barcelona que participava en un congrés internacional d'advocats. Oaxaca és una ciutat molt mexicana, capital d'un estat molt extens i que té el folklore més variat de Mèxic, ho vam poder comprovar i gaudir-ne. Em va impressionar que des de diferents punts de la ciutat i rodalia es pot contemplar el volcà Orizaba sempre encimbellat per una capa de neu.

A prop d'Oaxaca hi ha Santa Maria de Tule, on vam poder veure el que és considerat com l'arbre més gran del món, l'Àrbol del Tule. Impressionant! El tronc fa 14 metres de diàmetre, per abraçar-lo cal un mínim de trenta persones. Té una altura de 42 m i el tronc dibuixa formes diverses que representen una

vertadera obra d'art. Diuen que pot tenir més de dos mil anys. Valia la pena una parada. No gaire lluny, a la localitat de Mitla, que en nàhuatl vol dir "lloc dels morts", hi ha una zona arqueològica hereva de la cultura zapoteca –deixaré el Monte Albán per la pròxima carta– influenciada per l'estil mixteca amb gravats de mosaics de pedra i frisos i columnes amb filigranes que serien difícils de descriure aquí. Tota aquella meravella era un espai funerari.

De Mitla vam agafar pel dret fins a Cancún, una bona tirada fins a aquell centre turístic del Yucatán que aleshores començava a posar-se de moda. El 1984 es començaven a construir hotels. Ens vam instal·lar en un dels pocs que ja estaven llestos de cara a un mar entre maragda i blau cobalt que justificava el magnetisme que exercia entre inversors i els primers visitants com nosaltres. D'allí vam anar cap a Playa del Carmen, un lloc paradisiàc on hi havia un berenador i un bosc de palmeres fins a la platja. Uns metres enllà, un moll de fusta on hi amarraven les barques que duïen fins a l'illa de Cozumel. Aquesta vegada no hi vam anar. Abans d'arribar a Playa del Carmen ens vam adonar que l'indicador de temperatura del cotxe que havíem llogat havia pujat fins a la zona vermella, el radiador perdia aigua. Vam preguntar per un taller de reparació i per aquells voltants no hi havia res d'això. Un taxista que estava estacionat al nostre costat ens va engegar una lliçó de mecànica automobilística concloent que ell ens duria a no sé on, que havíem de deixar l'auto allí mateix i que ens cobraria una fortuna. Li vam donar les gràcies, però el que vam fer va ser demanar al berenador unes quantes ampolles d'aigua per anar omplint el radiador cada vegada que l'agulla entrés a la zona vermella.

Encara ens vam arribar fins a Tulum on hi havia unes restes arqueològiques amb una piràmide mitjana que des del seu damunt es contemplava un mar preciós. La calor era molt intensa i quan vam baixar de la piràmide ens vam saciar en un lloc on venien cocos per veure. Els tallaven amb un matxet i et

donaven una canya per xuclar, quina delícia reparadora! De camí cap a Valladolid vam haver d'aturar-nos diverses vegades per reomplir el radiador. En aquesta ciutat, que m'encanta, vam aturar-nos per dinar en un restaurant que hi ha a la plaça dessota uns porxos. Vam gaudir d'una deliciosa menja mexicana. Abans d'emprendre la marxa, vam tornar a proveir-nos d'aigua pel radiador del cotxe que deixàrem ben ple.

El següent objectiu va ser Chitzén Itzá, una de les zones arqueològiques més interessants del Yucatán. Aquella vegada encara no hi havia cap impediment per entrar-hi directament per un camí sense asfaltar. Deixàrem el cotxe en un racó que els arbres de la selva respectaven. I, a caminar sense altre guia que la que dúiem a la bossa. De primer, topàrem amb la icònica piràmide de Kukulcan que, com totes les del Yucatán, té el cim truncat, on hi reposa un temple. La base de la piràmide és rectangular, el costat més ample fa 55 metres i l'alçada 24. Al mig de cada costat hi ha una escalinata de 365 esglaons, un per cada dia de l'any. Per les dates vam coincidir amb un curiós fenomen que es dona a l'equinocci de primavera (també al de tardor) amb el seu màxim de visualitat el dia 21 de març. Nosaltres hi érem el 19, dia del meu sant. A primera hora de la tarda el sol projecta damunt la balustrada del nord-est una ombra que dibuixa la silueta d'una serp.

Davant d'aquesta piràmide ens vam fer les primeres fotografies que encara conservo. Seguint per un terra polsós arribàrem a l'observatori astronòmic de l'antiga ciutat. Tot de pedra, la cúpula esfèrica travessada per uns forats fets de manera que als astrònoms els permetia fer les seves observacions amb una precisió que ara ens astora, tanmateix, preveïen els eclipsis de sol i de lluna amb informacions que passaven de generació en generació. En una altra banda de la zona hi havia un dels *cenotes*, grans forats de diferent fondària; el que teníem davant nostre podria ser d'uns 20 metres, al fons, aigua blava que sorgia de l'interior de la terra. En altres indrets hi

havia *cenotes* on la gent s'hi banyava. Ja us podeu imaginar que eren llocs sagrats per als indígenes i banys guaridors per als turistes que llavors eren molt pocs.

Un lloc de gran superfície i d'arquitectura sòbria era, i és, el *Templo de los Guerreros*, al costat del qual hi havia una mena de camp de futbol molt especial on els antics nadius hi practicaven el *Juego de la pelota*. Té uns 120 m de llarg per 30 d'ample. A la paret del temple hi havia adossades dues anelles de pedra en posició vertical per on els jugadors hi havien de fer passar la pilota, també de pedra. El ritual final consistia en el fet que els jugadors de l'equip guanyador eren considerats uns herois i els de l'equip perdedor eren sacrificats. Sembla que aquest joc encara es practicava el segle XVI. D'aquell gran espai, en vam sortir acalorats però curulls d'admiració per la seva arqueologia i la seva història.

No recordo en quin indret d'una carretera del Yucatán vam veure un rètol de fusta que indicava, més o menys: *Poza con peces de colores*. Ens vam endinsar per un camí enmig de la selva i al cap d'uns centenars de metres vam anar a parar a una mena de gorg d'aigües cristal·lines al voltant del qual hi havia algunes famílies de trets maies (cara ampla, com aixafada), fent pícnic, era diumenge. El guardià del lloc estava instal·lat en una cabana i llogava ulleres de submarinisme amb aquell tub corbat al capdamunt i una piloteta que feia de vàlvula perquè no hi entrés l'aigua quan et submergies –alguns de vosaltres trobareu sobrerera l'explicació, però jo era la primera vegada que feia servir aquest estri–. Sempre dúiem el banyador a punt. Tanmateix, com un submarinista qualsevol, em vaig ficar a l'aigua amb tot l'equip i vaig començar a nedar lentament tot contemplant una escena meravellosa. Estava envoltat de peixos de colors de moltes varietats amb un fons rocós d'entrades on sortien i entraven peixos, tot plegat guarnit de plantes subaquàtiques. Era un paradís d'aigua i colors i ningú no em molestava. Quan

al cap d'uns minuts vaig treure el cap per mirar l'entorn i respirar sense l'estri vaig sentir un xiulet molt agut i vaig dirigir la mirada cap al lloc d'on venia. Vaig veure el guarda que, amb grans moviments de braços, em deia que sortís de l'aigua. Així ho vaig fer i l'home em va clavar una esbroncada dient-me que en aquell lloc no s'hi podia ficar ningú, estava acordonat per unes cordes amb boies ancorades a terra. Resulta que només era per mirar-s'ho des de la vora, que el lloc per ficar-se era allà on tothom era a l'aigua. Llavors me'n vaig adonar, però vaig pensar que ni ell ni ningú em podia treure del cap tot allò que havia vist. El guarda em va dir que m'havia de posar una sanció econòmica. Jo ja sabia com anaven les coses allí, així que vaig donar-li uns quants pesos i assumpte arranjat, sense rebut, naturalment. A omplir el radiador del cotxe i cap a Mèrida.

Encara vam haver de fer alguna parada pel camí, però ens consolava la perspectiva que a Mèrida havíem de deixar el cotxe car la tornada cap al D.F. la faríem per aire. En arribar, vam anar de dret a l'oficina de l'empresa de lloguer i allí vam deixar aquella andròmina. El que havíem vist i viscut, però, ens compensava sobradament dels problemes mecànics soferts. Era la tarda, cap al tard, quan ens instal·làvem a l'hotel. Vam donar un tomb per la ciutat i encara em vaig permetre el luxe de comprar-me una *guayabera*, aquesta peça de roba tan fresca i que encara uso a l'estiu, té més de quaranta anys. l'endemà el dedicàrem a conèixer Mèrida, que em va semblar una ciutat blanca. Tot passejant ens vam comprar sengles pals de mango. Dic pals perquè havien fet com una creu de vuit braços a la punta dels quals hi havia clavada una peça de mango neta, deliciosa i fresca. Tot gaudint del mango passejàrem una estona fins que ens vam asseure en un banc de ferro treballat a la que en deien *Plaza Grande*; era el cor de la ciutat, enjardinada i ombrejada per palmeres i arbres florits. Vam entrar a la *Catedral de San Ildefonso* que segons ens van dir és la més antiga d'Amèrica. De cara la nit, vam comprar unes entrades, amb trasllat inclòs, per anar a

veure les ruïnes maies d'Uxmal que estaven a pocs quilòmetres de Mérida.

A l'hora prevista un minibus ens va recollir a l'hotel i ens va dur fins a Uxmal, una de les grans zones arqueològiques del Yucatán. Vam gaudir d'un bon espectacle de llum i so des d'unes escales instal·lades en un lloc des d'on es podia veure la major part del gran complex construït durant segles, abans i després de Crist. Consta de tres piràmides, tres palaus al voltant d'una gran plaça, la gran pista per al *juego de la pelota*, cementiri i un temple. Tot fet amb mosaics de pedra molt treballats representant figures humanes, serps, caps de tortuga i d'altres animals. Va ser abandonada, segons uns a causa d'una gran sequera i segons altres per una revolta social. Tot això ens ho van anar explicant durant l'espectacle d'imatge i so, enfocant el lloc que anava descrivint el narrador i fent sentir el so del vent o la pluja cada quan es donava el cas. Un espectacle impactant que transmetia l'energia de les pedres i que t'envolava cap a una història interessantíssima. Digne final a una escapada inoblidable.